

ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมวัดเชียงใหม่ : วัดแห่งแรกของเมืองเชียงใหม่

THE HISYORY AND ART OF WAT CHIANG MAN : THE FIRST TEMPLE OF CHIANG MAI

วรรณิดา ชีระทัศนานันต์ , หลี ฉำนซง

Wannida Teeratusananan, Li Cansong

มหาวิทยาลัยครุศาสตร์ยูนนาน

Yunnan Normal University

*Corresponding author, e-mail: faiy.confidant@gmail.com

Received: 22 April 2025, Revivsed: 5 May 2025, Accepted: 13 May 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของวัดเชียงใหม่ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของอาณาจักรล้านนา วัดเชียงใหม่เป็นวัดแห่งแรกและเก่าแก่ที่สุดในเมืองเชียงใหม่ สถาปนาขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งเมืองในปี พ.ศ. 1839 โดยพญามังราย พระองค์ได้ทรงถวายดำหนักที่ประทับขณะสร้างเมืองให้เป็นพระอารามหลวงแห่งแรก และพระราชทานนามว่า “วัดเชียงใหม่” มาจากความเชื่อเรื่องการสร้างเมืองที่ต้องมีวัดอันเป็นที่มั่นของเมือง การศึกษาเชิงคุณภาพนี้ใช้การวิเคราะห์เอกสารชั้นต้นและชั้นรอง รวมถึงการสำรวจภาคสนามเพื่อศึกษาโบราณสถานและโบราณวัตถุ ผลการศึกษาพบว่า วัดเชียงใหม่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ลึกซึ้ง หลักฐานสำคัญคือศิลาจารึกวัดเชียงใหม่ ซึ่งระบุว่าพญามังราย พญางำเมืองแห่งอาณาจักรพะเยา และพญาร่วงแห่งอาณาจักรสุโขทัย ร่วมกันสถาปนาวัดเชียงใหม่แห่งนี้ขึ้น นอกจากนี้ วิวัฒนาการของวัดเชียงใหม่ยังสะท้อนถึงประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของล้านนาได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่ยุคราชวงศ์มังรายจนถึงการฟื้นฟูครั้งสำคัญในสมัยพระยาภาณุโลก ในมิติทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดเชียงใหม่เป็นแหล่งรวมผลงานที่มีคุณค่าและความหลากหลาย องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ เจดีย์ช้างล้อม เป็นสถาปัตยกรรมสำคัญในศิลปะล้านนา และมีโบราณวัตถุอันล้ำค่า เช่น พระเสด็จมณี (พระแก้วขาว) และ พระพุทธรูปปางทรมานช้างนาฬาคีรี การวิเคราะห์โบราณวัตถุเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวัดเชียงใหม่เป็นจุดสำคัญในเครือข่ายการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสะท้อนความเป็นพหุวัฒนธรรมของอารยธรรมล้านนา ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม วัดเชียงใหม่มีคุณค่าหลายมิติ ทั้งในฐานะสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ แหล่งเรียนรู้ทางศิลปกรรม และพื้นที่ทางจิตวิญญาณ การศึกษาข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และพัฒนาโปรแกรม

การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมนี้อย่างยั่งยืน การทำความเข้าใจวัดเชียงมั่น จึงเป็นการสร้างพื้นฐานสำหรับการพัฒนาที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมสำหรับอนาคต

คำสำคัญ: วัดเชียงมั่น; ศิลปกรรมล้านนา; มรดกทางวัฒนธรรม

Abstract

This academic article aims to analyze the history and art of Wat Chiang Man as a significant cultural heritage of the Lanna Kingdom. Wat Chiang Man is the first and oldest temple in Chiang Mai, established concurrently with the city's founding in 1839 B.E. by King Mengrai. He dedicated his temporary residence, where he stayed while overseeing the city's construction, to become the first royal monastery and bestowed upon it the name "Wat Chiang Man," derived from the belief that a city must have a temple as its stronghold. This qualitative study employs the analysis of primary and secondary sources, along with field surveys to examine ancient sites and artifacts. The findings reveal that Wat Chiang Man has profound historical foundations. Key evidence includes the Wat Chiang Man inscription, which states that King Mengrai, King Ngam Mueang of the Phayao Kingdom, and King Ruang of the Sukhothai Kingdom jointly established this temple. Furthermore, the evolution of Wat Chiang Man clearly reflects the historical changes of Lanna, from the Mengrai dynasty era to the significant restoration period during the reign of Chao Kawila. In terms of architecture and art, Wat Chiang Man serves as a repository of valuable and diverse works. Key components include the Elephant-surrounded Chedi, an important architectural feature in Lanna art, and precious artifacts such as Phra Setangkhamani (the White Jade Buddha) and the Buddha image in the posture of subduing the elephant Nalagiri. The analysis of these artifacts demonstrates that Wat Chiang Man was a crucial point in the cultural exchange network of Southeast Asia and reflects the multicultural nature of Lanna civilization. As a cultural heritage site, Wat Chiang Man holds multidimensional value as a historical symbol, a center for artistic learning, and a spiritual space. This study recommends developing digital databases, promoting community participation, and creating educational programs for the sustainable conservation and transmission of this cultural heritage. Understanding Wat Chiang Man thus establishes a foundation for culturally valuable development for the future.

Keywords: Wat Chiang Man; Lanna Art; Cultural Heritage

บทนำ

วัดเชียงมั่น ถือเป็นวัดที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมอันล้ำค่าของอาณาจักรล้านนา วัดแห่งนี้มีความสำคัญเป็นพิเศษในฐานะที่เป็นวัดแห่งแรกและเก่าแก่ที่สุดในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งถูกสถาปนาขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1839 โดยพญามังราย ผู้ก่อตั้งราชวงศ์มังรายแห่งล้านนา ตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของวัดที่ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองเก่าของเชียงใหม่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญทางยุทธศาสตร์และสัญลักษณ์ในการปกครอง การเลือกสถานที่นี้เป็นที่ตั้งวัดแห่งแรกไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นการวางแผนอย่างรอบคอบที่สะท้อนถึงหลักการปกครองแบบธรรมราชาที่ผสมผสานระหว่างอำนาจทางโลกกับอำนาจทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของอารยธรรมล้านนาที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

ประวัติการก่อตั้งวัดเชียงมั่นมีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับประวัติศาสตร์การสร้างเมืองเชียงใหม่ เมื่อพญามังรายทรงมีพระราชดำริในการสร้างเมืองใหม่ที่จะเป็นศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนา พระองค์ได้ทรงถวายตำแหน่งที่ทรงประทับอยู่ในขณะควบคุมการสร้างเมืองให้เป็นพระอารามหลวงแห่งแรก โดยพระราชทานนามว่า “วัดเชียงมั่น” มาจากความเชื่อเรื่องการสร้างเมืองที่ต้องมีวัดอันเป็นที่มั่นของเมือง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2563) การกระทำนี้สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์และความปรารถนาของพระองค์ที่ต้องการให้เมืองใหม่นี้เป็นดินแดนที่มั่นคงและเจริญรุ่งเรือง ขณะเดียวกันก็แสดงถึงความเชื่อของชาวล้านนาที่ถือว่าศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง หลักฐานสำคัญที่ยืนยันถึงความเป็นมาของวัดแห่งนี้ปรากฏในศิลาจารึกวัดเชียงมั่น ซึ่งระบุชัดเจนถึงการสถาปนาวัดโดยพญามังราย พญางำเมือง และพญาร่วง ทั้งสามพระองค์ร่วมกัน การร่วมมือของกษัตริย์ทั้งสามพระองค์ในการสร้างวัดแห่งนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและการสร้างพันธมิตรทางการเมืองผ่านพระพุทธศาสนา

จากมิติทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม วัดเชียงมั่นเป็นแหล่งรวมผลงานศิลปกรรมล้านนาที่มีคุณค่าระดับชาติและเป็นตัวแทนของการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย องค์ประกอบที่สำคัญประกอบด้วย เจดีย์ช้างล้อม ตัวอย่างที่โดดเด่นของสถาปัตยกรรมล้านนาแบบดั้งเดิม พระเสด็จคมณี (พระแก้วขาว) พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีประวัติการเดินทางอันยาวนานจากทริภุญไชยและเป็นสัญลักษณ์ของความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักรทั้งสอง พระพุทธรูปปางทรมานช้างนาฟ้าศิริ ัญญะเชษฐาจากทริภุญไชย เป็นผลงานศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลแบบศิลปะอินเดียสมัยคุปตะที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างเอเชียใต้กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคโบราณ วัดเชียงมั่นมีพัฒนาการที่สะท้อนประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของล้านนาผ่านยุคสมัยต่างๆ อย่างชัดเจน ตั้งแต่สมัยของราชวงศ์มังราย ผ่านช่วงการปกครองของพม่าที่วัดถูกทอดทิ้งให้เป็นวัดร้าง จนกระทั่งการฟื้นฟูในสมัยเจ้าฟ้ามังทรา (สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้า)

และการบูรณะครั้งสำคัญในสมัยพระยาภาววิไล การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้วัดเชียงมั่นกลายเป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่บันทึกรอยประวัติศาสตร์ของล้านนาไว้อย่างครบถ้วน

นอกจากนี้ การที่วัดแห่งนี้ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับวัดกู่คำ ซึ่งเป็นหนึ่งใน 8 วัดสำคัญที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ยิ่งเสริมสร้างมิติทางจิตวิญญาณและความเชื่อของประชาชนที่มีต่อวัดแห่งนี้ ในบริบทของการศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปกรรมล้านนา วัดเชียงมั่นจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และศิลปกรรมของอาณาจักรล้านนาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน ความหลากหลายทางศิลปกรรมที่ปรากฏในวัดแห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลจากทวารวดี ศิลปะคุปตะ และการผสมผสานระหว่างศิลปะท้องถิ่นกับศิลปะจากภายนอก ล้วนแสดงให้เห็นถึงเส้นทางการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการพัฒนาทางศิลปกรรมของล้านนาอย่างต่อเนื่อง การศึกษาวัดเชียงมั่นจึงไม่เพียงแต่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่ยังเป็นการเปิดหน้าต่างสู่ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งและหลากหลายของอารยธรรมล้านนาไทย ในยุคที่โลกกำลังเผชิญกับการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์ การศึกษาและทำความเข้าใจวัดเชียงมั่นจึงมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าการเก็บรักษาอดีต แต่เป็นการสร้างพื้นฐานสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมสำหรับอนาคต

2. รากฐานทางประวัติศาสตร์ของวัดเชียงมั่น

2.1 การก่อกำเนิดและรากฐานแห่งความมั่นคง

การก่อตั้งวัดเชียงมั่นเป็นเหตุการณ์ที่ผูกพันอย่างลึกซึ้งกับประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของล้านนา คือการสถาปนาเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1839 ความเป็นมาของวัดแห่งนี้จึงไม่อาจแยกออกจากวิสัยทัศน์อันยิ่งใหญ่ของพญามังราย ผู้ที่มองเห็นอนาคตของอาณาจักรล้านนาในฐานะศูนย์กลางแห่งอำนาจที่ผสมผสานระหว่างความเข้มแข็งทางการเมืองและการเจริญรุ่งเรืองทางจิตวิญญาณ (คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, 2538; กองแผนและงบประมาณองค์การบริหารจังหวัดเชียงใหม่, 2558) เมื่อพญามังรายทรงมีพระราชดำริในการสร้างเมืองใหม่ พระองค์ได้กระทำสิ่งที่แสดงออกถึงปรัชญาการปกครองที่ลึกซึ้ง นั่นคือการถวายนักรักรที่ทรงประทับชั่วคราวระหว่างการควบคุมการก่อสร้างเมืองให้เป็นพระอารามหลวงแห่งแรก การกระทำนี้ไม่ใช่เพียงแค่การแสดงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่เป็นการปลูกฝังแนวคิดที่ว่าอำนาจทางโลกและอำนาจทางจิตวิญญาณต้องเดินไปด้วยกัน เป็นการวางรากฐานให้เมืองใหม่มีจิตวิญญาณที่มั่นคงตั้งแต่เริ่มต้น (ดิเรก อินจันทร์, 2563) ชื่อ “เชียงมั่น” ที่พระองค์ทรงพระราชทานแก่วัดแห่งนี้มีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าการเป็นเพียงชื่อเรียก คำว่า “เชียงมั่น” สะท้อนถึงความเชื่อพื้นฐานของชาวล้านนาที่ว่า

สร้างเมืองต้องมีวัดอันเป็นที่มั่นของเมือง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2563) ซึ่งหมายความว่าศาสนสถานไม่ได้เป็นเพียงสถานที่สำหรับการประกอบศาสนกิจ แต่เป็นหัวใจและจิตวิญญาณที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมั่นคงในทุกมิติ การตั้งชื่อนี้จึงเป็นการประกาศเจตนารมณ์ของพญามังรายที่ต้องการให้เมืองเชียงใหม่เป็นดินแดนที่มีความมั่นคงครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณ

2.2 เสี่ยงสะท้อนจากอดีต: หลักฐานและตำนานที่เล่าเรื่อง

การติดตามรอยประวัติศาสตร์ของวัดเชียงมั่นเป็นการเดินทางข้ามเวลาที่ต้องพึงพาเสียงกระซิบจากอดีตในรูปแบบของหลักฐานที่หลากหลาย ศิลาจารึกที่เกี่ยวข้องกับวัดแห่งนี้เป็นสักขีพยานที่สำคัญ โดยเฉพาะการปรากฏของพระนามพญามังราย ผู้ก่อตั้งเมืองเชียงใหม่ ในเอกสารเหล่านี้ (ดิเรก อินจันทร์, 2563) นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงบุคคลสำคัญอื่นๆ ที่มีส่วนร่วมในการสถาปนาวัด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการร่วมมือกันในการสร้างสรรค์โครงการที่ยิ่งใหญ่ในยุคนั้น การที่มีผู้ปกครองหลายท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการก่อตั้งวัดแห่งนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจ เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงมิติทางการเมืองที่ซับซ้อนของการสร้างวัด การสร้างศาสนสถานในยุคนั้นไม่ได้เป็นเพียงการแสดงออกทางความเชื่อเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสัญลักษณ์ของการรวมตัวทางการเมืองและการสร้างพันธมิตรระหว่างผู้ปกครองในภูมิภาค เป็นกลยุทธ์ที่ชาญฉลาดในการสร้างความมั่นคงและชอบธรรมทางการเมือง (สุรพล ดำริห์กุล, 2561) นอกจากศิลาจารึกแล้ว วัดเชียงมั่นยังปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับวัดคู์คำ ซึ่งเป็นเอกสารที่มีคุณค่าล้ำค่าของล้านนา ตำนานที่จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนาและประกอบด้วย 12 ผูกนี้เป็นมากกว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นกระจกที่สะท้อนโลกทัศน์และความเชื่อของชาวล้านนาในยุคนั้น การที่วัดเชียงมั่นปรากฏในผูกที่ 9 ของตำนานนี้ โดยมีการเล่าถึงการที่พระเจ้าเลียบโลกเสด็จมาจาริกและประทับใต้ต้นไม้ เป็นภาพที่เต็มไปด้วยนัยยะเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างผู้ปกครองกับธรรมชาติ และการให้ความสำคัญแก่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางจิตวิญญาณ (กตัญญู ชูชื่น, 2525)

2.3 การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา: จากความรุ่งเรืองสู่การฟื้นคืนชีพ

ประวัติศาสตร์ของวัดเชียงมั่นเป็นเรื่องราวของการขึ้นๆ ลงๆ ตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของอาณาจักรล้านนา ในสมัยของพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ราชวงศ์มังรายลำดับที่ 10 วัดได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง เมื่อเจดีย์เดิมพังลงมา พระองค์ได้โปรดให้สร้างขึ้นใหม่ด้วยศิลาแลงในปี พ.ศ. 2014 (สุรพล ดำริห์กุล, 2545) การบูรณะครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องในการให้ความสำคัญกับวัดแห่งนี้ และสะท้อนถึงบทบาทที่สำคัญของวัดในจิตใจของผู้ปกครอง แต่แล้วความมั่นคงนี้ก็ต้องสั่นคลอนเมื่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองพัดผ่านมา ในปี พ.ศ. 2094 เมื่อเมืองเชียงใหม่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า วัดเชียงมั่นจึงถูกทอดทิ้งให้เป็นวัดร้าง ช่วงเวลานี้เป็นบทเรียนที่เจ็บปวดที่แสดงให้เห็นว่าสถาบันศาสนาและการเมืองเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้ง เมื่ออำนาจทางการเมือง

เปลี่ยนมือ สถาบันศาสนาก็ได้รับผลกระทบตามมา (สุรพล คำวิหัทธกุล, 2561) อย่างไรก็ตาม ความมีมิตินี้ก็มีแสงสว่างส่องทาง ในปี พ.ศ. 2101 เจ้าฟ้ามังทรหรือสมเด็จพระมหาอัมมิกราชิราชแห่งพม่า ซึ่งทรงมีพระราชศรัทธาในพุทธศาสนา ได้โปรดให้พระยาแสนหลวงสร้างเจดีย์ วิหาร อุโบสถ หอไตร และสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ขึ้นที่วัดเชียงมั่น (วัดเชียงมั่น, 2565) การฟื้นฟูครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าแม้อำนาจทางการเมืองจะเปลี่ยนแปลง แต่คุณค่าทางจิตวิญญาณของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ยังคงได้รับการยอมรับข้ามกรอบของชาติพันธุ์และอำนาจ การฟื้นฟูที่สำคัญอีกครั้งเกิดขึ้นในสมัยพระยาภาววิละ (พ.ศ. 2324-2358) ผู้ที่ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัดเชียงมั่นขึ้นมาอีกครั้ง และในสมัยของเจ้าอินทวโรรส (พ.ศ. 2440-2452) วัดแห่งนี้ได้กลายเป็นสถานที่แรกที่พระธรรมยุติกนิกายมาจำพรรษา แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวและการเปิดรับการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาที่เกิดขึ้นในยุคนั้น (วัดเชียงมั่น, 2565)

2.4 จิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้และศรัทธา

บทบาทของวัดเชียงมั่นในฐานะศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและการศึกษาของล้านนาเป็นสิ่งที่ปรากฏชัดเจนตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม วัดแห่งนี้ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์การเรียนรู้และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมและการพัฒนาวรรณกรรมล้านนา (พรรณแพญ เครือไทย, 2540) การที่วัดแห่งนี้กลายเป็นหนึ่งในแปดวัดที่ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลกสะท้อนให้เห็นถึงสถานะพิเศษในจิตใจของประชาชนชาวล้านนา (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และวัลลภ ทองอ่อน, 2559) ความสำคัญของวัดเชียงมั่นในฐานะสถานที่จาริกแสวงบุญเป็นมิติที่แสดงให้เห็นถึงบทบาททางจิตวิญญาณที่ลึกซึ้ง การที่ประชาชนเดินทางมาสักการะและแสวงหาความสงบสุขที่นี่ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางศาสนาธรรมดา แต่เป็นการเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง เป็นการสืบทอดความเชื่อและประเพณีที่สั่งสมมาจากรุ่นสู่รุ่นเดินทางมาสักการะและแสวงหาความสงบสุขที่นี่ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางศาสนาธรรมดา แต่เป็นการเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง เป็นการสืบทอดความเชื่อและประเพณีที่สั่งสมมาจากรุ่นสู่รุ่น

2.5 สัญลักษณ์แห่งการวางแผนเมืองและเครือข่ายศาสนา

การเลือกตำแหน่งของวัดเชียงมั่นในแผนผังเมืองเชียงใหม่เป็นเรื่องที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ลึกซึ้ง การที่พญามังรายทรงเลือกทำเลนี้เป็นที่ตั้งวัดแห่งแรกไม่ได้เป็นการกระทำโดยบังเอิญ แต่เป็นผลจากการคำนึงถึงหลักฮวงจุ้ยและความเชื่อเรื่องผีเมืองของล้านนา (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) การตั้งวัดในบริเวณใกล้กับพระราชวังเป็นการสร้างสัญลักษณ์ของความเป็นเอกภาพระหว่างอำนาจทางโลกและอำนาจทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นแกนแท้ของการปกครองแบบธรรมราชาในอาณาจักรล้านนา ความสัมพันธ์ระหว่างวัดเชียงมั่นกับวัดสำคัญอื่นๆ ในเมืองเชียงใหม่เป็นอีกมิติที่น่าสนใจ การจัดวางวัดทั้งแปดแห่งในตำนานพระเจ้าเลียบโลกมีรูปแบบและความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนความ

เชื้อทางศาสนาและการจัดระเบียบพื้นที่เมืองตามหลักธรรมะ (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และวัลลภ ทองอ่อน, 2559) วัดเชียงมั่นในฐานะวัดแห่งแรกจึงมีบทบาทเป็นจุดศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกับวัดอื่นๆ ในเครือข่ายทางศาสนาของเมือง สร้างความสมบูรณ์ในระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของชุมชนล้านนา การอยู่รอดและเจริญเติบโตของวัดเชียงมั่นผ่านการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทางการเมืองและสังคมหลายครั้งเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความยืดหยุ่นและการปรับตัวที่ชาญฉลาด ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้ได้อย่างต่อเนื่อง วัดแห่งนี้จึงไม่ใช่เพียงสถานที่แห่งอดีต แต่เป็นสะพานเชื่อมที่นำพาคุณค่าทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณจากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต (วิโรจน์ อินทนนท์, 2556)

3. สถาปัตยกรรมและองค์ประกอบทางศิลปกรรม

วัดเชียงมั่นในฐานะวัดแห่งแรกของเมืองเชียงใหม่ เป็นสมบัติทางศิลปกรรมที่สะท้อนถึงความงดงามและความลึกซึ้งของอารยธรรมล้านนาอย่างครบถ้วน การก้าวเท้าเข้าสู่บริเวณวัดแห่งนี้เปรียบเสมือนการเดินทางข้ามกาลเวลา ผ่านชั้นความทรงจำของศิลปกรรมที่สั่งสมมากกว่า 700 ปี องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแต่ละชิ้นไม่เพียงแต่เป็นผลงานศิลปะที่งดงาม แต่ยังเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ที่เล่าเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ และการสืบทอดวัฒนธรรมล้านนาจากยุคหนึ่งสู่อีกยุคหนึ่ง

3.1 เจดีย์ช้างล้อม : จุดศูนย์กลางแห่งศิลปกรรมล้านนา

เจดีย์ช้างล้อมของวัดเชียงมั่นเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดของสถาปัตยกรรมล้านนา ความงดงามและความสมบูรณ์แบบของเจดีย์องค์นี้ทำให้กลายเป็นต้นแบบและเป็นแรงบันดาลใจสำหรับการสร้างเจดีย์ในแบบเดียวกันในภายหลัง เจดีย์นี้สร้างขึ้นในช่วงการก่อตั้งวัดโดยพญามังราย และได้รับการดูแลรักษาจากผู้ปกครองเชียงใหม่สืบมา จนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2563) โครงสร้างของเจดีย์แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจอันลึกซึ้งของช่างศิลป์ล้านนา ฐานของเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่ซ้อนลดหลั่นกันสองชั้น สร้างความรู้สึกของการเคลื่อนไหวขึ้นสู่ฟ้า บนฐานประดับด้วยปูนปั้นรูปช้างครึ่งตัวล้อมรอบเจดีย์จำนวน 15 เชือก และมีช้างประจํามุมด้วย มุมละ 1 เชือก การจัดวางช้างเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงการตกแต่งเพื่อความสวยงาม แต่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ลึกซึ้ง ช้างในวัฒนธรรมล้านนาเป็นสัญลักษณ์ของความแข็งแกร่ง ความสง่างาม และการปกป้อง การที่ช้างเหล่านี้โอบล้อมเจดีย์จึงหมายถึงการให้ความคุ้มครองแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ (สันติ เล็กสุขุม, 2538) ช้างปูนปั้นแต่ละตัวมีการประดับด้วยเสาที่มีลวดลายประณีต ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปกรรมล้านนาที่ผสมผสานอิทธิพลจากศิลปะทวารวดีและเขมร

เข้าด้วยกัน แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์เฉพาะของตนไว้ได้อย่างชัดเจน การออกแบบและการก่อสร้างที่ประณีตนี้สะท้อนถึงระดับความเจริญทางเทคนิคและศิลปกรรมของช่างล้านนาในยุคนั้น

3.2 วิหารหลวงและวิหารจตุรमुख : เรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง

วิหารทั้งสององค์ในวัดเชียงมั่นเป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมที่สะท้อนประวัติศาสตร์ของวัด วิหารจตุรमुख หรือที่เรียกว่าวิหารเล็ก เป็นวิหารเดิมของวัดที่สร้างขึ้นในช่วงแรกเริ่ม ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญสององค์ คือ พระเสด็จคณิน (พระแก้วขาว) และพระพุทธรูปปางทรมานช้างนาฟ้าศิริ ซึ่งทั้งสององค์นี้มีประวัติการเดินทางอันยาวนานจากทริภุชเวศและเป็นที่เคารพสักการะของชาวเชียงใหม่มาแต่โบราณ ส่วนวิหารหลวง หรือพระวิหารใหญ่ สร้างขึ้นในช่วงหลังเพื่อรองรับการขยายตัวของกิจกรรมทางศาสนาและจำนวนผู้มาประกอบพิธีกรรมที่เพิ่มขึ้น ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัด ถัดจากหอไตร วิหารหลวงมีขนาดใหญ่กว่าและมีรูปทรงสถาปัตยกรรมแบบล้านนาที่สมบูรณ์แบบ ภายในประดับด้วยจิตรกรรมฝาผนังทั้งดงาม เขียนสีทองบนพื้นแดงอย่างวิจิตร บรรยายเรื่องราวการสร้างเมืองและการก่อตั้งวัดของพญามังราย (วัดเชียงมั่น, 2565) การมีวิหารสองหลังที่สร้างในช่วงเวลาต่างกันแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตและการปรับตัวของวัดตามกาลเวลา การออกแบบทั้งสองวิหารสะท้อนถึงความประณีตและความเข้าใจในสุนทรียศาสตร์ของช่างศิลป์ล้านนา โดยเฉพาะการใช้สัดส่วนที่กลมกลืนและการประดับตกแต่งที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ ลวดลายต่างๆ ไม่ได้มีไว้เพื่อความสวยงามเพียงอย่างเดียว แต่ยังสื่อถึงความเชื่อทางพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างลงตัว (พรรณงาม ชพานนท์, 2526)

3.3 พระอุโบสถและหอไตรกลางน้ำ : สถาปัตยกรรมแห่งการฟื้นคืนชีพ

พระอุโบสถและหอไตรกลางน้ำเป็นสถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงการฟื้นคืนชีพของวัดหลังจากช่วงเวลาที่ถูกทอดทิ้ง องค์ประกอบทั้งสองนี้มีประวัติการสร้างที่เชื่อมโยงกับความพยายามในการฟื้นฟูวัดในช่วงเวลาต่างๆ อุโบสถเดิมสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย และได้รับการบูรณะครั้งสำคัญในสมัยเจ้าฟ้ามงทรา ผู้ที่โปรดให้พระยาแสนหลวงสร้างเจดีย์ วิหาร อุโบสถ หอไตร และสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ขึ้นใหม่ (กรมศิลปากร, 2540) ต่อมาในสมัยพระยาภาววิละ วัดได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง ทำให้สถาปัตยกรรมต่างๆ กลับมาสวยงามและใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ พระอุโบสถที่เราเห็นในปัจจุบันจึงเป็นผลของการสร้างสรรค์และการบูรณะหลายครั้ง มีลักษณะเป็นอาคารทรงล้านนา โถงด้านหน้ามีคิลาจารึกวัดเชียงมั่นตั้งอยู่ ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ หอไตรกลางน้ำเป็นสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์พิเศษ เป็นอาคารสองชั้น ชั้นล่างก่อด้วยอิฐถือปูน ส่วนชั้นบนเป็นเครื่องไม้ตามแบบสถาปัตยกรรมล้านนาดั้งเดิม การออกแบบแบบผสมผสานระหว่างวัสดุก่อสร้างนี้แสดงให้เห็นถึงความชาญฉลาดของช่างสมัยนั้นในการเลือกใช้วัสดุให้เหมาะสมกับการใช้งาน ชั้นล่างที่แข็งแรง

ทนทานเหมาะสำหรับรับน้ำหนัก ส่วนชั้นบนที่เป็นเครื่องไม้เหมาะสำหรับเก็บรักษาคัมภีร์ธรรมล้ำนนาที่ต้องการความแห้งและการระบายอากาศที่ดี

3.4 หอครูบาเจ้าศรีวิชัย : การผสมผสานระหว่างประเพณีและสมัยใหม่

หอครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นสิ่งปลูกสร้างที่เพิ่มขึ้นในยุคร่วมสมัย สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2505 เพื่อเป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนของครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทยที่เป็นที่เคารพของประชาชน หอแห่งนี้ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระวิหารหลวง และถึงแม้จะเป็นสิ่งปลูกสร้างใหม่ แต่ก็ได้รับการออกแบบให้กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมล้านนาโดยรอบ การเพิ่มสิ่งปลูกสร้างใหม่นี้เป็นตัวอย่างที่ดีของการปรับตัวและการพัฒนาของวัดให้ทันต่อความต้องการของสังคมร่วมสมัย ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์และความกลมกลืนทางสถาปัตยกรรมไว้ได้ การออกแบบที่คำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของสถานที่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจและความเคารพต่อมรดกทางสถาปัตยกรรมของบรรพบุรุษ

3.5 การผสมผสานทางศิลปกรรม: บทสรุปของความหลากหลาย

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของวัดเชียงใหม่ในภาพรวม จะเห็นได้ชัดเจนว่าวัดแห่งนี้เป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมล้านนาที่มีชีวิต ซึ่งบันทึกและแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของศิลปกรรมท้องถิ่นผ่านช่วงเวลาที่ยาวนาน การดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมจากหลายยุคสมัยในพื้นที่เดียวกันสร้างความรู้สึกของความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อิทธิพลจากภายนอก โดยเฉพาะจากทริภุญไชย เขมร และพม่า ได้ถูกนำเข้ามาผสมผสานกับเอกลักษณ์ของล้านนาอย่างลงตัว การผสมผสานนี้ไม่ได้เป็นการเลียนแบบอย่างง่าย ๆ แต่เป็นการคัดเลือก ปรับแต่ง และสร้างสรรค์ใหม่ให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ผลลัพธ์ที่ได้คือศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีความงดงามที่เป็นของตนเอง (สุรพล คำวิหกุล, 2561) การที่วัดเชียงใหม่ยังคงมีความเก่าแก่และความทันสมัยอยู่ร่วมกันแสดงให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของสถาปัตยกรรมไทยที่สามารถปรับตัวและรองรับการเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่สูญเสียตัวตน ศิลปกรรมแต่ละชิ้นในวัดล้วนมีเรื่องราวและความหมายของตนเอง แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับสร้างความสมบูรณ์และความกลมกลืนที่งดงาม ทำให้วัดเชียงใหม่เป็นมากกว่าเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่เป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของล้านนาไทยที่ยังคงดำรงอยู่ในโลกสมัยใหม่

4. โบราณวัตถุและศิลปกรรมล้ำค่า

วัดเชียงใหม่วัดเชียงใหม่เป็นสมบัติแห่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เก็บรักษาโบราณวัตถุและศิลปกรรมล้ำค่าไว้อย่างครบถ้วน สิ่งของเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงสมบัติทางศิลปกรรมที่งดงาม แต่ยังเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงเรื่องราวของอดีตกับปัจจุบัน เป็นสักขีพยานของการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและ

ความเชื่อในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ทอดยาวมากกว่า 700 ปี แต่ละชั้นล้วนมีเรื่องราวและความหมายทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางของศิลปกรรมข้ามดินแดนและการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ทำให้ล้านนาเป็นจุดหมายปลายทางแห่งความหลากหลายทางศิลปกรรม

4.1 พระเสด็จคمني: พระแก้วขาวแห่งล้านนา

พระเสด็จคمني หรือที่ชาวเชียงใหม่เรียกขานด้วยความเคารพว่า “พระแก้วขาว” เป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดเชียงใหม่มาตั้งแต่สมัยโบราณ พระพุทธรูปองค์นี้สร้างจากแก้วสีขาวบริสุทธิ์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทรงพระเนตรหลับในอิริยาบถของการทรงสมาธิอันลึกซึ้ง ภายในพระพุทธรูปนี้ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในจุดสำคัญสี่แห่ง คือ พระโมลี พระนลาต พระอุระ และพระโอษฐ์ ซึ่งเป็นการบรรจุที่สะท้อนถึงความเลื่อมใสอย่างลึกซึ้งของผู้สร้าง ตามความเชื่อและตำนานท้องถิ่นของชาวล้านนา พระแก้วขาวองค์นี้มีที่มาที่ยาวนานและเต็มไปด้วยเรื่องราวอันน่าเลื่อมใส ตำนานเล่าว่าพระพุทธรูปองค์นี้มีการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในอดีตกาลอันไกลโพ้น โดยมีการกล่าวถึงกษัตริย์สุทนต์ที่ได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์และได้รับการบอกกล่าวจากพระอินทร์เกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมากรด้วยแก้วขาว แม้ว่าเรื่องราวเหล่านี้จะเป็นตำนานที่ไม่อาจยืนยันได้ทางประวัติศาสตร์ แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาอันลึกซึ้งและการให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปองค์นี้ของชาวล้านนา (ชนพร เรือนคำ, อุเทน ลาพิงค์และประทีป พีชทองกลาง, 2565)

ประวัติการเดินทางของพระแก้วขาวจากหริภุญไชยมายังเชียงใหม่เป็นเรื่องราวที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนกว่า เมื่อพญามังรายยกทัพไปตีเมืองหริภุญไชย หลังจากการยึดครองเมืองได้สำเร็จ พระองค์ได้อัญเชิญพระเศด็จคمنيมาประดิษฐานที่พระราชมณเฑียรของพระองค์ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นวัดเชียงใหม่ การเดินทางของพระพุทธรูปองค์นี้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองและศาสนาระหว่างสองอาณาจักรที่สำคัญในภาคเหนือของไทย และเป็นสัญลักษณ์ของการสืบทอดความเจริญทางศาสนาจากหริภุญไชยสู่ล้านนา (จากลำพูนสู่เชียงใหม่ ตามรอย “พระแก้วขาว” แห่งล้านนา, 2551) ในรัชสมัยต่อมา พระเศด็จคمنيได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าติโลกราช ซึ่งมีพระราชดำริในการจัดการเรื่องพระพุทธรูปสำคัญต่างๆ ของเมือง ปัจจุบันพระแก้วขาวประดิษฐานอยู่ในพระมณฑปด้านหลังพระประธานในพระวิหารจตุรมุข ได้รับการปกป้องด้วยเกรงเหล็กที่แข็งแรง ซึ่งแม้จะเป็นการป้องกันที่จำเป็น แต่ก็ทำให้ผู้มาสักการะต้องชมความงามดงามจากระยะไกลแทน

4.2 พระพุทธรูปปางทรมานช้างนาฟ้าศิริ: ศิลปกรรมคุปตะแห่งล้านนา

พระพุทธรูปปางทรมานช้างนาฟ้าศิริเป็นอีกหนึ่งสมบัติล้ำค่าที่อัญเชิญมาจากหริภุญไชย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเป็นจุดหมายปลายทางของศิลปกรรมจากหลากหลายแหล่งในสมัยโบราณ

พระพุทธรูปศิลาองค์นี้เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของศิลปกรรมแบบคุปตะ ซึ่งสะท้อนถึงอิทธิพลของศิลปกรรมอินเดียที่เดินทางเข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านเส้นทางการค้าและการแลกเปลี่ยนทางศาสนาในสมัยโบราณ ตามตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา พระพุทธรูปศิลาองค์นี้มีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในสมัยพระพุทธกาล โดยกล่าวว่าพระเจ้าอชาตศัตรูแห่งนครราชคฤห์มีพระประสงค์ที่จะสร้างพระพุทธรูปเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงปราบชังนาฬาคีรี พระองค์จึงทรงให้นำหินจากทะเลมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปปางเสด็จบินทบาท ในฉากที่พระพุทธเจ้าทรงปราบชังนาคูรายด้วยพระเมตตาธรรม แม้ว่าเรื่องราวนี้จะเป็นตำนานที่ไม่อาจยืนยันได้ทางประวัติศาสตร์ แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจเรื่องพุทธประวัติและการให้ความหมายทางศาสนาแก่งานศิลปกรรม (ธนพร เรือนคำ, อุเทน ลาพิงค์และประทีป พีชทองหลาง, 2565) การวิเคราะห์ศิลปกรรมของพระพุทธรูปศิลาองค์นี้แสดงให้เห็นถึงความประณีตของเทคนิคการแกะสลักและความเข้าใจอันลึกซึ้งเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบพระพุทธรูปทรงนั่งในอิริยาบถสงบ พระกรซ้ายทอดยาวลงมาข้างพระวรกาย ส่วนพระหัตถ์ขวายกขึ้นในระดับชั้นพระองค์ ฝ่าพระหัตถ์คว่ำลงยื่นออกมาข้างหน้าในลักษณะของมูทราลูบระพองข้าง การแสดงท่าทางนี้มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ลึกซึ้ง สื่อถึงความเมตตาและพระปรีชาญาณที่สามารถเปลี่ยนความดุร้ายให้เป็นความสงบได้ ซึ่งเป็นหลักคำสอนพุทธศาสนาพื้นฐานเรื่องการใช้ความอดทนและความเมตตาแทนความรุนแรง (สันติ เล็กสุขุม, 2538) รูปชังนาฬาคีรีที่นอนหมอบอยู่ทางด้านขวาและพระอานนท์ที่ถือบาตรยืนอยู่ทางด้านซ้ายเป็นส่วนประกอบที่ทำให้พระศิลาองค์นี้มีความสมบูรณ์ในการเล่าเรื่องผ่านศิลปกรรม การที่ช่างผู้สร้างสามารถแกะสลักรูปทั้งสามในแผ่นหินเดียวกันแสดงให้เห็นถึงฝีมือการแกะสลักระดับสูงและการวางแผนการสร้างสรรค์ที่รอบคอบ

4.3 ศิลปินวัดเชียงมั่น: เลียงจากอดีตกาล

ศิลปินของวัดเชียงมั่นเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าล้ำค่าระดับชาติ เป็นเอกสารที่บันทึกเหตุการณ์สำคัญและให้ข้อมูลอันมีค่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่และการก่อตั้งวัดเชียงมั่น ศิลปินเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นหลักฐานการดำรงอยู่ของเหตุการณ์ในอดีต แต่ยังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับภาษา ตัวอักษร และวัฒนธรรมของล้านนาในยุคแรกเริ่ม ศิลปินที่สำคัญที่สุดคือจารึกที่กล่าวถึงการสถาปนาวัดโดยพญามังรายร่วมกับพญาเมืองและพญาร่วง การร่วมมือของผู้ปกครองทั้งสามท่านนี้ในการสร้างเมืองเชียงใหม่และการก่อตั้งวัดเชียงมั่น รวมถึงการทำนุบำรุงวัดจากกษัตริย์และพระราชวงศ์ในยุคต่อมา เนื้อหาของจารึกระบุถึงการที่พญามังรายโปรดสร้างเจดีย์ขึ้นในที่ประทับและการสถาปนาพระราชมณเฑียรเป็นวัดเชียงมั่น ซึ่งสอดคล้องกับประวัติการก่อตั้งที่เล่าสืบต่อกันมา (ดิเรก อินจันทร์, 2563) นอกจากคุณค่าทางประวัติศาสตร์แล้ว ศิลปินยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านภาษาศาสตร์และการศึกษาวิวัฒนาการของการเขียนในภูมิภาคนี้ การศึกษาภาษาและตัวอักษรจากจารึกช่วยให้นักวิชาการเข้าใจถึงการพัฒนาของภาษาไทยถิ่นเหนือและอิทธิพล

จากภาษาอื่นๆ ในภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นภาษาบาลี สันสกฤต หรือภาษาท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาของภาษาและวรรณกรรมล้านนา เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญทางวรรณกรรมและการศึกษาในสมัยนั้น (ประเสริฐ ณ นคร และปวงคำ ดุษฎีนิพนธ์, 2537)

4.4 จิตรกรรมฝาผนัง: เรื่องราวบนผนังแห่งเวลา

จิตรกรรมฝาผนังภายในวิหารหลวงเป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่าทั้งในแง่สุนทรียศาสตร์และประวัติศาสตร์ ผลงานที่เขียนด้วยสีทองบนพื้นแดงอย่างวิจิตรตรงตามเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการตกแต่งเพื่อความสวยงาม แต่ยังเป็นสื่อการสื่อสารที่บอกเล่าเรื่องราวสำคัญของการสร้างเมืองและการก่อตั้งวัดของพญามังราย ด้วยเทคนิคการเขียนที่ประณีตและการใช้สีที่สดใส จิตรกรรมเหล่านี้สะท้อนถึงความเจริญของศิลปกรรมล้านนาในด้านจิตรกรรม ลวดลายและรูปแบบการนำเสนอในจิตรกรรมมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากจิตรกรรมในภูมิภาคอื่นของประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมของล้านนาที่มีการพัฒนาเฉพาะตัว การจัดองค์ประกอบ การเลือกใช้สี และการถ่ายทอดเรื่องราวล้วนมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ และสะท้อนถึงโลกทัศน์และค่านิยมของสังคมล้านนาในยุคนั้น

4.5 เครือข่ายแห่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

การศึกษาโบราณวัตถุและศิลปกรรมของวัดเชียงมั่นในภาพรวมเผยให้เห็นภาพที่น่าทึ่งของการเป็นจุดสำคัญในเครือข่ายการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การมีอยู่ของศิลปกรรมที่มีต้นกำเนิดจากหลากหลายแหล่ง ทั้งจากทมิฬ ไชย อินเดียน และการสร้างสรรค์เฉพาะของล้านนาเอง สะท้อนถึงลักษณะพหุวัฒนธรรมและการผสมผสานที่กลมกลืน ซึ่งเป็นจุดเด่นของอารยธรรมล้านนา ความสามารถของชาวล้านนาในการดูดซับ ปรับประยุกต์ และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และศิลปกรรมจากภายนอกมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างสร้างสรรค์ เป็นบทเรียนที่สำคัญที่แสดงให้เห็นว่าความเจริญทางวัฒนธรรมไม่ได้เกิดจากการปิดตัวหรือการยึดติดกับสิ่งเดิมๆ แต่เกิดจากการเปิดใจรับสิ่งใหม่ การเรียนรู้ และการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง (สุรพล คำวิสุทธิกุล, 2561)

โบราณวัตถุแต่ละชิ้นในวัดเชียงมั่นจึงไม่ได้เป็นเพียงสิ่งของที่สวยงามหรือมีอายุที่เก่าแก่ แต่เป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงเรื่องราวของมนุษย์ข้ามกาลเวลาและพรมแดน เป็นเครื่องบันทึกที่ไม่มีตัวอักษรแต่เต็มไปด้วยความหมายและข้อความที่รอให้ผู้คนในยุคปัจจุบันได้อ่านและเข้าใจ การเก็บรักษาและการศึกษาโบราณวัตถุเหล่านี้จึงเป็นการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าล้ำค่าสำหรับคนรุ่นต่อไปได้เรียนรู้และเข้าใจถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง

5. คุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรม

วัดเชียงมั่นในฐานะวัดแห่งแรกของเมืองเชียงใหม่ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าหลากหลายมิติ ทั้งในฐานะสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ แหล่งเรียนรู้ทางศิลปกรรม และพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน การดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของวัดแห่งนี้มากกว่า 720 ปี สะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและการปรับตัวของสังคมล้านนาต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนาน วัดแห่งนี้จึงไม่ใช่เพียงอาคารสถานที่เก่าแก่ แต่เป็นสถาบันทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตและยังคงมีบทบาทสำคัญในสังคมร่วมสมัย

5.1 สมบัติทางประวัติศาสตร์และความหมายเชิงสัญลักษณ์

คุณค่าของวัดเชียงมั่นในฐานะสมบัติทางประวัติศาสตร์มีความโดดเด่นในหลายประการ วัดแห่งนี้เป็นสัญลักษณ์ของการก่อกำเนิดเมืองเชียงใหม่และเป็นจุดเริ่มต้นของอารยธรรมล้านนาในยุคใหม่ การที่พญามังรายทรงถวายตำแหน่งพระองค์เพื่อสร้างเป็นวัดแสดงให้เห็นถึงปรัชญาการปกครองที่ให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานของสังคม และการสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากอาณาจักรอื่นในภูมิภาค (สุรพล ดำริห์กุล, 2561) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ในวัด โดยเฉพาะศิลาจารึกและโบราณวัตถุต่างๆ ทำให้วัดเชียงมั่นกลายเป็นแหล่งข้อมูลที่มีค่าสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในยุคต่างๆ ศิลาจารึกที่บันทึกเรื่องราวการสถาปนาเมืองและวัดไม่เพียงแต่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่ยังเป็นหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาภาษาและการเขียนของล้านนาในยุคแรกเริ่ม (ประเสริฐ ณ นคร และปวงคำ ดุษฎีเชียว, 2537) การเป็นสถานที่ที่เชื่อมโยงกับบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์หลายยุคสมัย ตั้งแต่พญามังรายผู้ก่อตั้ง พระเจ้าติโลกราชผู้บูรณะ ไปจนถึงพระยาแก้วสุทนต์ผู้ฟื้นฟู ทำให้วัดมีบทบาทเป็นสะพานเชื่อมระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์จากรุ่นสู่รุ่น

5.2 เอกลักษณ์ทางศิลปกรรมและความโดดเด่นของศิลปะล้านนา

ศิลปกรรมล้านนาที่ปรากฏในวัดเชียงมั่นมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจและมีคุณค่าระดับชาติ การผสมผสานระหว่างอิทธิพลจากหลายแหล่ง ทั้งจากทวารวดี ขอม อินเดีย เขมร และพม่า แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้อย่างชัดเจน เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการดูดซับวัฒนธรรมภายนอกมาปรับใช้อย่างสร้างสรรค์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550) การใช้วัสดุท้องถิ่น เทคนิคการสร้างที่เหมาะสมกับสภาพอากาศ และลวดลายที่สะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวล้านนา ทำให้ศิลปกรรมที่นี่มีความแตกต่างจากศิลปกรรมในภูมิภาคอื่นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านลวดลายที่กลมกลืน การใช้สีที่อ่อนโยน และรูปแบบการตกแต่งที่มีความนุ่มนวลและกลมกลืนกับธรรมชาติ ศิลปกรรมในวัดเชียงมั่นไม่ได้มีไว้เพื่อความสวยงามเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นสื่อในการถ่ายทอดความหมายทางศาสนาและสังคม ลวดลายและสัญลักษณ์ต่างๆ สื่อถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนา ความเชื่อพื้นบ้าน และปรัชญา

การดำเนินชีวิตของชาวล้านนา (ยุพิน เข้มมุกด์, 2527) การที่ศิลปกรรมเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่และได้รับการดูแลรักษามาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงการให้คุณค่าและความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของชุมชนล้านนา

5.3 การสะท้อนวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของสังคมล้านนา

วัดเชียงมั่นทำหน้าที่เป็นกระจกที่สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์และค่านิยมของชาวล้านนาในแต่ละยุคสมัย การปรากฏของพระพุทธรูปจากแหล่งต่างๆ การผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อพื้นบ้าน และการให้ความสำคัญกับการศึกษาและการสืบทอดภูมิปัญญา ล้วนสะท้อนถึงลักษณะของสังคมล้านนาที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ (วิโรจน์ อินทนนท์, 2556) การที่วัดยังคงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสถานที่สำคัญในพิธีกรรมต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของสายสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับวิถีชีวิตประจำวันของประชาชน วัดไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสร้างความสามัคคีในชุมชน จากมุมมองทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม วัดเชียงมั่นเป็นพื้นที่ที่เกิดการเจรจาทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค การมีอยู่ของโบราณวัตถุและศิลปกรรมจากแหล่งต่างๆ ไม่ได้เป็นเพียงการรวบรวมสิ่งของ แต่เป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์และการแสดงความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง (พรรณงาม ชพานนท์, 2526)

5.4 บทบาทในยุคปัจจุบันและความท้าทายในการอนุรักษ์

ในยุคที่โลกเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี วัดเชียงมั่นต้องปรับตัวให้สามารถคงคุณค่าทางวัฒนธรรมไว้ได้ ขณะเดียวกันก็ต้องสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมร่วมสมัย ความท้าทายหลักประกอบด้วยการรักษาความเป็นแท้ของโบราณวัตถุและสถาปัตยกรรม การจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น และการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การอนุรักษ์วัดเชียงมั่นในยุคปัจจุบันต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และนักวิชาการ การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การดูแลรักษาที่ยั่งยืน

5.5 แนวทางการพัฒนาและการสืบทอดสู่อนาคต

การพัฒนาวัดเชียงมั่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมที่มีประสิทธิภาพควรดำเนินการในหลายมิติ การจัดทำระบบฐานข้อมูลดิจิทัลที่ครอบคลุมโบราณวัตถุและศิลปกรรมทั้งหมด จะช่วยในการศึกษาวิจัยและการเผยแพร่ความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การสแกนสามมิติ การสร้างแบบจำลองดิจิทัล และระบบแสดงผลแบบเสมือนจริง สามารถช่วยให้ผู้เยี่ยมชมได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาเป็น

อีกแนวทางสำคัญ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ จะช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเสริมสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ท้องถิ่น

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษาที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เป็นกุญแจสำคัญในการสืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ โปรแกรมสำหรับนักเรียนควรเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง สำหรับนักศึกษาควรมุ่งเน้นการวิจัยและการศึกษาเชิงลึก ส่วนสำหรับประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยวควรเป็นการนำเสนอที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา พิพิธภัณฑ์ และองค์กรทางวัฒนธรรมอื่นๆ จะช่วยสร้างการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและยั่งยืน การแลกเปลี่ยนความรู้ การวิจัยร่วม และการจัดกิจกรรมร่วมกันจะช่วยยกระดับการอนุรักษ์และการเผยแพร่วัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2527) การดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยให้วัดเชียงมั่นสามารถคงความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ขณะเดียวกันก็สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และแรงบันดาลใจสำหรับคนรุ่นใหม่ในการเข้าใจและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง วัดเชียงมั่นจึงไม่ใช่เพียงสถานที่เก็บรักษาอดีต แต่เป็นสะพานเชื่อมที่นำพาคุณค่าทางวัฒนธรรมจากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมให้มีความสมดุลระหว่างการเจริญก้าวหน้าทางวัตถุกับการรักษาคุณค่าทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรม

บทสรุป

การศึกษาวัดเชียงมั่นตั้งอยู่ใจกลางเมืองเก่าเชียงใหม่ เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างยิ่งต่ออาณาจักรล้านนา การศึกษาครั้งนี้ได้เผยให้เห็นถึงบทบาทหลากหลายของวัดแห่งนี้ที่ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังเป็นจุดศูนย์กลางของการปกครอง การเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดเชียงมั่นเป็นวัดแห่งแรกของเมืองเชียงใหม่ที่สถาปนาขึ้นในปี พ.ศ. 1839 โดยพญามังรายพร้อมกับการก่อตั้งเมือง การที่พระองค์ทรงถวายตำแหน่งกษัตริย์เพื่อสร้างเป็นวัดสะท้อนถึงแนวคิดการปกครองแบบธรรมราชาที่ผสมผสานอำนาจทางโลกและทางจิตวิญญาณ ความพิเศษของวัดเชียงมั่นอยู่ที่การเป็นสถานที่รวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมจากหลากหลายแหล่ง การอัญเชิญพระเสด็จมณีและพระพุทธรูปปางทรมานช้างนาฬาคีรีจากทริภุญไชยมาประดิษฐาน แสดงให้เห็นถึงการสืบทอดและการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างสองอาณาจักรสำคัญในภาคเหนือ โบราณวัตถุเหล่านี้ไม่เพียงมีคุณค่าทางศิลปกรรม แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านนา สถาปัตยกรรมของวัดเชียงมั่นเป็นตัวอย่างที่ยอดเยียมของศิลปกรรมล้านนาที่ผสมผสานอิทธิพลจากหลายแหล่งแต่ยังคง

รักษาเอกลักษณ์เฉพาะตัวไว้ได้ เจดียช้างล้อมเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุด แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจอันลึกซึ้งของช่างศิลป์ล้านนาในเรื่องสัดส่วน การจัดองค์ประกอบ และความหมายเชิงสัญลักษณ์ วิหารทั้งสองหลังที่สร้างในช่วงเวลาต่างกันสะท้อนถึงการเจริญเติบโตและการปรับตัวของวัดตามกาลเวลา

ประวัติศาสตร์ของวัดเชียงมั่นเป็นเรื่องราวของความอดทนและการฟื้นคืนชีพ วัดได้ผ่านช่วงเวลาแห่งความรุ่งเรืองในสมัยราชวงศ์มังราย การถูกทอดทิ้งในยุคที่พม่ายึดครองเมืองเชียงใหม่ และการฟื้นฟูหลายครั้งในสมัยต่างๆ โดยเฉพาะในสมัยเจ้าฟ้ามังทราและพระยาภาวิไล การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้วัดกลายเป็นพยานประวัติศาสตร์ที่บันทึกวิวัฒนาการของล้านนาอย่างครบถ้วน ศิลปินกวัดเชียงมั่นเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าระดับชาติ ไม่เพียงบันทึกเหตุการณ์การก่อตั้งเมืองและวัด แต่ยังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาภาษาและการเขียนของล้านนา การปรากฏของพญามังราย พญาเจ้าเมือง และพญาร่วงในจารึกแสดงให้เห็นถึงการร่วมมือทางการเมืองและการสร้างพันธมิตรผ่านพระพุทธศาสนา ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม วัดเชียงมั่นมีคุณค่าหลายมิติ ทั้งเป็นสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ แหล่งเรียนรู้ทางศิลปกรรม และพื้นที่ทางจิตวิญญาณ วัดแห่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์และค่านิยมของสังคมล้านนาที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการผสมผสานทางวัฒนธรรม

การศึกษาวัดเชียงมั่นจึงเป็นการเปิดหน้าต่างสู่ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งและหลากหลายของอารยธรรมล้านนา ในยุคที่โลกกำลังเผชิญกับการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์และพัฒนาวัดเชียงมั่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาที่หลากหลาย จะช่วยให้วัดแห่งนี้สามารถคงความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ขณะเดียวกันก็เป็นแรงบันดาลใจสำหรับการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมให้มีความสมดุลระหว่างความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุกับการรักษาคุณค่าทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมสำหรับอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กตัญญู ชูชื่น. (2525). *พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา: บทวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2527). *ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและองค์การศาสนาต่างๆ ในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2540). *ชินกาลมาลีปกรณ์*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารจังหวัดเชียงใหม่. (2558). *เอกสารประกอบการประชุมเชียงใหม่เมืองมรดกโลก*. เชียงใหม่: องค์การบริหารจังหวัดเชียงใหม่.

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). *ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อุษาคเนย์.

คณะกรรมการการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. (2538). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.

จากลำพูนสู่เชียงใหม่ ตามรอย "พระแก้วขาว" แห่งล้านนา. (19 ธันวาคม 2551). สืบค้นจาก <http://www.dhammadjak.net/forums/viewtopic.php?f=24&t=19671>

ดิเรก อินจันทร์. (2563). *การศึกษาคัมภีร์โบราณ ปฏิบัติ และจารึกเพื่อสนับสนุนข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาวัดเชียงมั่น ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ตุลาภรณ์ แสนปรน และ ดลยา แก้วคำแสน (ผู้แปลวรรณ). (ม.ป.พ.). *ตำนานพระเจ้าเลียบโลกวัดกู่คำ ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

ธนพร เรือนคำ, อุเทน ลาพิงค์ และประทีป พิษทองหลาง. (2565). *วัดเชียงมั่น: การพัฒนาตามหลักสัปปายะเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงใหม่*. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (3), 121-136.

นวรรฐ์ โอศิริ. (2551). *ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเสริฐ ณ นคร และ ปวงคำ ต้อยเขียว. (2537). *ตำนานมูลศาสนาเชียงใหม่และเชียงตุง*. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.

พรรณเพ็ญ เครือไทย. (2540). *วรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ตรีสิริน.

พรรณงาม ชพานนท์. (2526). *ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2550). *แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ยุพิน เข้มมุกด์. (2527). *พระพุทธศาสนาในล้านนาไทยสมัยราชวงศ์มังราย พ.ศ. 1849-2101*. กรุงเทพมหานคร: สภาวิจัยแห่งชาติ.

วัดเชียงมั่น. (2565). วัดเชียงมั่น. สืบค้นจาก <https://www.finearts.go.th/fad7/view/10323-วัดเชียงมั่น>

วิโรจน์ อินทนนท์. (2556). "มั่งคั่งถกที่ปณี" ใน *ตามรอยพระลี้ริมังคลาจารย์สังฆปราชญ์ล้านนา*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2563). *คู่มือนำชมศิลปกรรมโบราณในล้านนา*. นนทบุรี: เมืองโบราณ.

สรสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2553). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

สันติ เล็กสุขุม. (2538). *ศิลปะภาคเหนือ: หริภุญชัย-ล้านนา*. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และ วัลลภ ทองอ่อน. (2559). รูปแบบทางพื้นที่ของตำนานพระเจ้าเสียบโลก:
บทวิเคราะห์ตำนานด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์. *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 35(2),
21-45.

สุรพล ดำริห์กุล. (2545). *อาณาจักรล้านนา*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สุรพล ดำริห์กุล. (2561). *ประวัติศาสตร์และศิลปะล้านนา*. นนทบุรี: เมืองโบราณ.